

Обставини справи

Справа стосується нібито несанкціонованого використання запатентованого заявником винаходу – конвеєрної стрічкової системи для сушки чаю «Чайкуром» – Генеральним директором чайних підприємств, що було державним підприємством (далі – Підприємство).

У липні 1991 року заявник подав заявку на сертифікацію його конвеєрної стрічки як власного винаходу, яку отримав у серпні 1992 році. Тим часом у травні та червні 1991 року Підприємство встановило ту саму систему на одній зі своїх фабрик і склало п'ятирічний план її встановлення ще на двадцяти п'яти заводах. Рада Міністрів схвалила інвестиційний план Підприємства в жовтні 1991 року, тобто після подачі заявки на патент заявником.

У березні 1993 року Підприємство подало цивільний позов до суду загальної юрисдикції м. Трабзона про анулювання сертифіката заявника на винахід. Підприємство в основному стверджувало, що система є його оригінальним проектом, який заявник скопіював, використовуючи свої контакти серед співробітників Підприємства. Рішенням суду у травні 1994 року позовні вимоги були відхилені на основі двох експертних звітів, за змістом яких встановлено, що заявник розробив винахід. На підставі скарги Підприємства Касаційний суд скасував рішення суду в січні 1995 року, зазначивши, що суд першої інстанції повинен був отримати інший експертний висновок, який би встановив, чи відповідав винахід критерію новизни.

Згідно з новими експертними висновками винахід заявника відповідав вищезазначеному критерію та цивільний суд знову відхилив позов Підприємства в березні 2001 року. Касаційний суд підтримав це рішення в листопаді 2001 року; у березні 2002 року цей суд відхилив заяву Підприємства про зміну рішення.

У другому провадженні, що мало місце у 2002 році, заявник звернувся з позовом до місцевого цивільного суду, вимагаючи компенсації та припинення використання Підприємством свого винаходу на восьми його заводах. Він стверджував, що Підприємство використовувало запатентований винахід на своїх заводах без його дозволу, враховуючи, що незважаючи на остаточне рішення у справі, порушеній саме Підприємством, останнє продовжувало використовувати його запатентований винахід незаконно, без відповідної плати.

Експерти дослідили питання того, чи є використання Підприємством цього винаходу попереднім використанням. Справді, Підприємство почало використовувати систему в травні 1991 року, за два місяці до того, як заявник подав заявку на видачу свідоцтва про винахід. Експерти констатували, що використання Підприємством системи не виходило за межі його розумних потреб, а отже, було попереднім використанням. У суді першої інстанції заявник стверджував, що, припускаючи, що були дотримані інші умови попереднього

використання, право Підприємства на попереднє використання стосувалося лише першого заводу, на якому він установив систему. Суд відхилив позов заявника в жовтні 2005 року. Касаційний суд залишив це рішення без змін у травні 2007 року, заявивши, що використання Підприємством винаходу не може бути обмежене лише одним заводом, оскільки це державне підприємство, інвестиційні плани якого схвалені Радою міністрів. Касаційний суд відхилив клопотання, подане заявником, про зміну цього рішення у грудні того самого року.

Посилаючись на статтю 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності), заявник скаржився на порушення його права на мирне користування (володіння) своїм майном.

Оцінка Суду

(а) Чи було втручання

ЄСПЛ вважає, що незважаючи на твердження Уряду про те, що не було втручання у право заявника на власність, оскільки використання Підприємством запатентованого винаходу заявника було засноване на його праві на попереднє використання, втручанням, про яке йде мова в цій справі, було використання системи як такої, незалежно від того, чи було це виправдано попереднім використанням, чи ні. Це використання розпочалося незадовго до того, як заявник подав заявку на реєстрацію патенту на винахід, продовжувалося протягом тривалого періоду та поширювалося на інші заводи Підприємства до закінчення терміну дії патенту заявника у 2008 році. У зв'язку із цим ЄСПЛ зазначає, що спір щодо дійсності патенту заявника в період між 1991 і 2008 роками, протягом яких Підприємство використовувало запатентований винахід, про який йде мова, без будь-якого дозволу, відсутній (пункт 69 рішення).

Відповідно ЄСПЛ вважає, що використання Підприємством предмета патенту заявника було втручанням у його майнові права в розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції. Стверджуючи про це, він обмежив свою оцінку відповідності цього втручання умовам, установленим статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, щодо умов використання Підприємством предмета патенту на восьми заводах, що стосуються розгляду справи, до закінчення терміну дії патенту заявника у 2008 році (пункт 70 рішення).

Як ЄСПЛ неодноразово зазначав, стаття 1 Першого протоколу до Конвенції містить три правила: перше правило, викладене в першому реченні першого абзацу, має загальний характер і проголошує принцип мирного володіння майном; друге правило, яке міститься в другому реченні першого абзацу, стосується позбавлення майна й підпорядковує його умовам; третє правило, зазначене в другому абзаці, визначає, що держави мають право, серед іншого, контролювати використання майна відповідно до загальних інтересів. Друге і третє правила, які стосуються конкретних випадків втручання в мирне володіння майном, слід розглядати у світлі загального принципу, викладеного в першому правилі (див., серед

іншого, рішення ЄСПЛ у справі Ališić and Others v. Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia and the former Yugoslav Republic of Macedonia, згадане вище, п. 98, та цитовані справи) (пункт 71 рішення).

ЄСПЛ зазначає, що втручання, яке є предметом розгляду в цій справі, не може бути віднесеним до конкретної категорії. Тому справу більш доцільно розглядати у світлі загального правила, викладеного в першому реченні першого абзацу статті 1 Першого протоколу до Конвенції (див. Beyeler v. Italy [ВП], № 33202/96, п. 106, ЄСПЛ 2000-I) (пункт 72 рішення).

(b) Законність втручання

ЄСПЛ повторює, що перша й найважливіша вимога статті 1 Першого протоколу до Конвенції полягає в тому, що будь-яке втручання державного органу в мирне володіння майном має бути законним: друге речення першого пункту дозволяє позбавлення права власності лише «за умов, передбачених законом», а другий абзац вказує, що держави мають право контролювати використання власності, застосовуючи «закони». Крім того, верховенство права – один з основних принципів демократичного суспільства – притаманне всім статтям Конвенції (див. Broniowski v. Poland [ВП], № 31443/96, п. 147, ЄСПЛ 2004-V) (пункт 73 рішення).

Принцип законності також передбачає певну якість застосовних положень національного законодавства. У зв'язку із цим слід зазначити, що, говорячи про «закон», стаття 1 Першого протоколу до Конвенції відсилає до тієї самої концепції, на яку посилається Конвенція в інших положеннях при використанні цього терміна (див., наприклад, Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia [ВП], № 71243/01, п. 96, рішення від 25 жовтня 2012 року). Таким чином, правові принципи, на яких базується втручання, повинні бути достатньо доступними, точними та передбачуваними у їх застосуванні (див., серед іншого, справу Beyeler, згадану вище, пункти 109–110). Зокрема, правова норма є «передбачуваною», коли вона передбачає засоби захисту від свавільного втручання державних органів (див. Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy [ВП], № 38433/09, п. 143, ЄСПЛ 2012) (пункт 74 рішення).

Ураховуючи обставини цієї справи, ЄСПЛ зазначає, що суд цивільної юрисдикції в м. Трабзоні відхилив клопотання заявника про запобігання втручання Підприємства у його патентні права та його вимогу про компенсацію, встановивши, що оскаржуване втручання ґрунтувалося на праві попереднього використання Підприємства, що зазначено у статті 77 Законодавчого указу № 551 про захист патентів. Як зазначалося вище, Законодавчий указ № 551 був нормативно-правовим актом, прийнятим у 1995 році в контексті включення Туреччиною Угоди про торговельні аспекти інтелектуальної власності (далі – ТРІПС) до системи національного законодавства. Право на попереднє використання регулювалося цим законодавчим указом згідно з відповідними положеннями угоди ТРІПС та Паризької конвенції, за змістом яких відповідно дозволено державам-членам передбачати винятки з

виключних прав, наданих патентом, та захищати права, набуті третіми особами до дати першої заявки на патент. Однак хоча таке право було передбачено Паризькою конвенцією, яка була ратифікована Туреччиною ще в 1925 році, права третіх осіб, які використовували або готувались до використання винаходу до реєстрації свого патенту, не регулювалися законом щодо видачі свідоцтв на винаходи від 1879 року, які діяли в 1991 році, коли Підприємство почало використовувати систему на своєму заводі, а заявник отримав свідоцтво про винахід (пункт 75 рішення).

ЄСПЛ повторює, що законодавчий орган не має перешкод приймати нові ретроспективні положення для регулювання прав, що виникають згідно із чинними законами в цивільних питаннях (див. *Saliba v. Malta*, № 4251/02, п. 39, рішення від 8 листопада 2005 року). Однак він зазначає, що Законодавчий декрет № 551 не набрав чинності з ретроспективною силою, оскільки Тимчасова стаття 1 чітко встановлювала, що заявки на патенти, подані до набрання ним чинності, регулюватимуться положеннями, чинними на момент подання заявки (див. пункт 39 цього рішення). Відповідно у травні 1991 року, тобто коли Підприємство почало встановлювати систему сушки чаю на своїй фабриці в м. Пазаркої незадовго до подання заявки на патент заявником, законодавчої бази, яка б передбачала виняток із виключних прав власника патенту через попереднє використання третьою стороною, не було. У цьому контексті ЄСПЛ також зазначає, що Уряд не надавав будь-якої судової практики, згідно з якою право на попереднє використання могло існувати за національним правопорядком у відповідний час, а національні суди не застосовували її. Далі ЄСПЛ зазначає, що в червні 1991 року рада директорів Підприємства ухвалила інвестиційний план для встановлення системи сушки чаю, яка стала предметом заявки на патент, і запропонувала встановити її на двадцяти п'яти інших заводах протягом п'яти років за рахунок фінансових вигод, які вони принесуть. Цей план було схвалено Радою Міністрів у жовтні 1991 року, коли заявник уже мав дійсний патент на винахід (див. пункти 6–8 цього рішення) (пункт 76 рішення).

ЄСПЛ не вважає аргументи Уряду щодо результатів позовів, поданих заявником проти приватних чайних компаній, такими, що мають значення для цілей цієї справи. Він також не може врахувати його твердження, що оскаржують новизну винаходу заявника, оскільки це питання було вирішено остаточним судовим рішенням на користь заявника в кінці провадження, розпочатого Підприємством щодо анулювання його патенту (пункт 77 рішення).

З огляду на вищевикладене ЄСПЛ вважає, що втручання у право заявника на мирне володіння своїм майном не може вважатися законним у розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції (пункт 78 рішення).

Ураховуючи це, ЄСПЛ не зобов'язаний визначати, чи переслідувало втручання законну мету, і якщо так, чи було досягнуто справедливого балансу між вимогами загальних інтересів суспільства та захистом основних прав особи (пункт 79 рішення).

Висновок

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 9 лютого 2021 року й набуло статусу остаточного 31 травня 2021 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.